

- परमगुरुपौर्णिमा सोहळा -

‘वैश्विक अध्यात्म-विज्ञान पीठा’तर्फे परमगुरु दत्तात्रेय जयंती निमित्त परमगुरुपौर्णिमेचा सोहळा साजरा करण्यात आला. मुंबईतील दादर येथील ‘राजा शिवाजी विद्यालया’तील ‘बी.एन.वैद्य सभागृहा’त आयोजित करण्यात आलेल्या या सोहळ्याला साधकांची उपस्थिती लक्षणीय होती. प.पू.श्रीमद् नामचैतन्य भानुदास ऊर्फ आपल्या प.पू.भाऊंची उपस्थिती हे या सोहळ्याचं आकर्षण आणि वैशिष्ट्य होतं. प.पू.भाऊंच्या दर्शनासाठी, तसंच त्यांच्या अमृतमय मार्गदर्शनासाठी सारे साधक अतिशय आपलेपणाने आणि उत्सुकतेने आले होते.

सोहळ्यात सुरुवातीला पीठाच्या ‘समाधान’ आणि ‘सकाळी-सकाळी’ या दोन पुस्तकांचं प्रकाशन हॉटेल व्यवसायातील अग्रणी, तसंच प.पू.भाऊंचे परमस्नेही श्री.श्यामराव शिंदे यांच्या हस्ते करण्यात आलं. हल्लीच्या धकाधकीच्या आणि तणावग्रस्त आयुष्यामुळे सारी मानवजातच मनःशांती गमावून बसली आहे. त्याची परिणती सामाजिक अस्वास्थ्यात झाली आहे. या स्फोटक परिस्थितीची जाणीव आता साऱ्यांनाच झाली आहे. त्यामुळे मनःशांतीचं महत्त्व साऱ्यांनाच पटू लागलं आहे. साहजिकच मनःशांतीचा शोध घेणंही सुरू झालं आहे. पण मन समाधानी असल्याशिवाय मनःशांती मिळणं शक्य नाही, हे सत्य आहे. हे समाधान कसं मिळवायचं, मनाची समाधानी अवस्था कशी टिकवायची, याचं अतिशय सोप्या भाषेत मार्गदर्शन प.पू.भाऊंनी ‘समाधान’ या पुस्तकात केलं आहे.

‘दैनिक सकाळ’च्या मुंबई आवृत्तीतून ‘अध्यात्म-विज्ञाना’ची तोंडओळख करून देणारं सदर सप्टेंबर २००८ ते डिसेंबर २००९ या कालावधीत प्रसिद्ध झालं होतं. मानवी मन आणि देह यांच्या अतूट नातेसंबंधांची उकल प.पू.भाऊंनी या सदरातून अतिशय परिणामकारकपणे केली होती. वाचकप्रिय ठरलेल्या या सदरातील सर्व लेख ‘सकाळी-सकाळी’ या पुस्तकाद्वारे एकत्रितपणे वाचकांसाठी उपलब्ध करून देण्यात आले आहेत. ही दोन्ही पुस्तके ‘वैश्विक अध्यात्म-विज्ञान पीठा’कडे, तसंच या पीठातर्फे घेण्यात येत असलेल्या कोणत्याही प्रबोधिनीमध्ये उपलब्ध आहेत.

पुस्तक प्रकाशनानंतर काही साधकांनी ‘ब्रह्मानंद’ हे गुरूस्तवन तसंच ‘गुरूगायत्री’ सादर करून वातावरण मंगलमय केलं. या मंगलमय वातावरणामुळे उपस्थित साधकांची प.पू.भाऊंचं जीवनोद्धारक मार्गदर्शन ऐकण्यासाठी लागलेली ओढ आणखीनच वाढली. प.पू.भाऊंनी विवेचनासाठी ‘माया’ हा विषय निवडला होता. एका साधिकेला स्फुरलेलं ‘मायेचे स्वरूप’ हे भजन स्वतः गाऊन ह्या भजनाच्या आधारे त्यांनी अतिशय सोप्या, ओघवत्या, परिणामकारक शैलीत ‘माया’ या एरवी गहन वाटणाऱ्या विषयाची उकल केली.

सुरुवातीला, भाऊंनी काव्य आणि भजन यातील फरक स्पष्ट केला तो फरक आणि त्या नंतरचं त्यांचं मार्गदर्शन याप्रमाणे वरवर पाहता सारखे वाटणारे हे दोन्ही काव्य प्रकार मूलतः भिन्न आहेत. सामान्यांकडून रचलं जातं ते ‘काव्य.’ संतांकडून तसंच संतवृत्तीच्या साधकांकडून रचलं जातं ते ‘भजन’. बाह्य गोष्टींच्या मनावर झालेल्या परिणामांमुळे कवींना काव्य करण्याची प्रेरणा मिळते. या प्रेरणेतूनच काव्याची निर्मिती होते. निसर्गसौंदर्य पाहून मिळालेली प्रेरणा, दुसऱ्या विषयी वाटणाऱ्या उत्कट भावांमुळे मिळालेली प्रेरणा, युध्दाच्या वेळच्या जोशमय परिस्थितीमुळे मिळालेली प्रेरणा, अतीव दुःखामुळे मिळालेली प्रेरणा, अशा प्रकारच्या प्रेरणेतून काव्यनिर्मिती होते.

भजन हा काव्यप्रकार त्याहून भिन्न आहे. अंतर्मनातून मिळणाऱ्या ऊर्मीतून भजन स्फुरतं. भजन रचली जात नाहीत. ऋषींना तपस्येनंतर वेद स्फुरले. वेद अपौरुषेय गणले जातात. पण ते ज्यांना स्फुरतात, त्यांचं नाव त्यांच्याखाली दिलं जातं. ‘ऋग्वेदातलं’ तिसरं मंडल विश्वामित्रांच्या नावावर आहे.

वेद, भजन स्फुरताना त्या व्यक्तीला त्यांचा अर्थ कळतो, किंवा माहीत असतोच असं नाही. त्यांच्या अर्थाची उकल नंतर केली जाते. कधी कधी दुसऱ्या व्यक्ती त्यांची उकल करतात. ‘मायेचे स्वरूप’ हे भजन एका साधिकेला असंच स्फुरलं. ‘अध्यात्म-विज्ञाना’चा संस्कार तिच्या मनावर खोलवर झाल्यामुळेच तिला हे भजन स्फुरलं. त्याचा अर्थ तिला नीट कळला नाही. पण त्याचा अर्थ इतका गहन होता, की प्रबोधिनीत चक्क सोळा शनिवार मी त्यावर विवेचन केलं.

साधिकेला स्फुरलेलं भजन असं आहे.

मायेविण जग, मिथ्या ओ माये । मायेसंगे जग प्रगटे ओ माये ॥१॥
माया ही नूतन, माया चिरंतन । मायाची सगुण जाहली ओ माये ॥१॥
माया ती सुंदर, माया अवखळ । सगुण साकारी वसली ओ माये ॥२॥
मायाची जोजवी, मायाची जागवी । मायाची तारील जीवन ओ माये ॥३॥
मायेचे स्वरूप जाणियले ज्याने । तो स्वस्वरूपी जाहला ओ माये ॥४॥
मायाची स्वरूपी होई निरंतर । ब्रह्मांडची सकळ विरेल ओ माये ॥५॥

माया सोडा, माया सोडा, असा सल्ला सर्वच घार्मिक ग्रंथांमध्ये देण्यात आला आहे. प्रवचनकारही आजवर हाच उपदेश करित आले आहेत. पण मी स्वतः हा सल्ला कधीही देणार नाही. गेली पस्तीस वर्ष मनावर संशोधन करून मी 'अध्यात्म-विज्ञान' जगापुढे मांडलं आहे. आपल्याला अध्यात्म जगायचं आहे. अध्यात्माचा खरा अर्थ जाणून घ्यायचा आहे. म्हणूनच मायेचंही खरं स्वरूप जाणून घ्यायचं आहे. ज्याला उत्पत्ती, स्थिती आणि लय या अवस्था असतात ती माया आणि विश्वाच्या उत्पत्तीपासून ते त्याच्या लयापर्यंत जे स्थिर आहे, शाश्वत आहे ते ब्रह्म. म्हणूनच 'अध्यात्म-विज्ञान'नुसार विश्वाच्या उत्पत्तीपासून अस्तित्वात असलेल्या गुरुत्वाकर्षण, विद्युत चुंबकीय आकर्षण, आण्विक सौम्य आकर्षण, आण्विक तीव्र आकर्षण या चार चिरंतन शक्ती म्हणजेच ब्रह्म. त्या वगळता इतर साऱ्या गोष्टी, म्हणजे निसर्ग, पंचमहाभूतात्मक ग्रह-तारे आणि निसर्गाचाच एक घटक असलेला आपला देह म्हणजे माया. माया नश्वर असते. आपला देहही नश्वर आहे. पण हा देह आहे म्हणूनच आपल्याला अस्तित्व आहे. त्याचाच अर्थ ही माया आहे म्हणूनच आपण आहोत. 'माया सोडा' म्हणणाऱ्यांनी या गोष्टीचा विचार कधी केला आहे का?

मायेवाचून आपण राहूच शकत नाही. पृथ्वी वगळता इतर ग्रहांवर निसर्ग नाही. हवा, पाणी नाही. काहीच नाही. म्हणजेच तिथे माया नाही. तिथे माणसाला नेऊन सोडलं, तर तो जगूच शकणार नाही. तिथे माया नाही म्हणून जीवन नाही. पृथ्वीवर माया आहे म्हणून जीवन आहे, जिवंतपणा आहे. ती माया आहे म्हणून आपल्याला जगावसं वाटतय. त्या मायेतच आपण रमतो, जगतो, संसार करतो. आई माया करते म्हणून ती 'माय माऊली'! मग माया वाईट कशी? आई निरपेक्ष असते. असं निरपेक्ष प्रेम करणं म्हणजे माया. ज्ञानोबा माऊली, विदू माऊली, गुरू माऊली आपल्यावर निरपेक्ष माया करतात म्हणून माऊली ठरतात. म्हणूनच माया वाईट नाहीच. वाईट आहे मायेची आसक्ती. मायेचा अतिरेक वाईट आहे. ही आसक्ती, अतिरेक सोडायचा. मायेचा आस्वाद घ्यायचा, पण तिच्यात गुरफटायचं नाही. मायेत राहून समाधान मिळवायचं. मर्यादितली माया चांगली कशी आणि तिचा अतिरेक वाईट कसा हे या भजनातून स्पष्ट करण्यात आलं आहे.

माया नित्य नूतन आहे, त्याचबरोबर चिरंतनसुद्धा आहे. माया म्हणजे पृथ्वीवरचा निसर्ग, मानव, प्राणी, सारं चराचर. ते सारं नश्वर आहे. यातलं काहीही अमर नसतं. जन्माला येणारी प्रत्येक व्यक्ती, प्राणी, सूक्ष्म जीव, झाडं मृत्यू पावणार असतातच. ठरावीक काळानंतर नष्ट होणारच असतात आणि होतातच. पण तरीही पृथ्वीतलावर निसर्ग, मानव, प्राणी, झाडं वगैरे सारं कायम अस्तित्वात असतात. त्याचाच अर्थ हे सारं नश्वर आहे, चिरंतनही आहे. असं कसं? त्याचं स्पष्टीकरण असं, की माणसं मृत्यू पावली तरी नवीन बालकं त्यांची जागा घेत असतात. नव्याने जन्मलेले जीव जुन्या, लयाला गेलेल्या, मृत्यू पावलेल्या जीवांची जागा घेत असतात. झाडं, वेळी, निसर्गातील इतर घटकही याच निसर्ग नियमाने सृष्टीतलं आपलं चिरंतनत्व टिकवून धरत असतात. याचाच अर्थ निसर्गचक्र अव्याहतपणे चालूच राहत असतं. सारं नश्वर असूनही चिरंतन आहे. ही प्रक्रिया अखंड सुरूच राहणार असते. रोज नव्याने सूर्योदय होत असतो. नवा दिवस, नवी तारीख, नवा वार, साऱ्यांचं वय रोज एक दिवसानी वाढत असतं.

मायेचं आणखी एक वैशिष्ट्य म्हणजे माया सुंदर आहे. या मायेच्या सौंदर्याचं आकर्षण साऱ्यांनाच आहे. या सौंदर्याने, मोहकतेने ती साऱ्यांना आकृष्ट करून घेत असते. लहान मुलं, प्राण्यांची पिळं, निसर्गसौंदर्य सारं सारं खूप मोहक आणि म्हणूनच आकर्षक असतं. या झाल्या निसर्गनिर्मित गोष्टी. मानवनिर्मित वस्तूही अश्याच मोहक, आकर्षक असतात. पण नैसर्गिक गोष्टींचं वैशिष्ट्य म्हणजे त्यांची वैविध्यता. निसर्गातली एकही गोष्ट दुसऱ्या गोष्टीसारखी नसते. अगदी एका झाडावरची पानं सारखी नसतात. माणसांचंही तेच. प्रत्येकाच्या चेहऱ्यात फरक असतो. अगदी जुळ्या मुलांमध्येही थोडाफार

फरक असतोच. जगाची लोकसंख्या अब्जावधी आहे, पण तरीही प्रत्येक व्यक्तीच्या हाताच्या अंगठ्यात फरक आहे. हेच निसर्गाचं वैशिष्ट्य.

मानवनिर्मित वस्तुंमध्ये साचेबंदपणा असतो. पण त्या वस्तुमध्ये बदलही होत असतो. नवनव्या संशोधनांमुळे हा बदल होतच असतो. पंख्याचंच उदाहरण घेऊया. पूर्वी माणसं वर्तमानपत्राने वारा घ्यायची. नंतर वेताचे, वाळ्याचे पंखे आले. मग विजेचे आले. त्यातही वेगवेगळी मॉडेल्स आली. आता तर ए.सी.सुद्धा वेगवेगळ्या प्रकारचे आलेत. हे मायेचं वैविध्य. ही माया अवखळ आहे. ती आपल्याला तिच्या गुरफटवते. हे गुरफटवणं आपण टाळायला हवं.

ही माया आहे, म्हणूनच आपण सारे निर्धास्त असतो. निश्चित असतो. या मायेमुळेच आपल्याला शांतपणा येतो. माया नसलेल्या ठिकाणी, म्हणजेच परग्रहावर आपल्याला तसा निर्धास्तपणा, निश्चितता आणि शांतपणा लाभणार आहे का? कदापीही नाही. ही माया आपल्याला जोजवत असते. आई आपल्या बाळाला जसं जोजवते, शांत, निर्भय, निश्चित, निर्भर करून झोपवते तसंच ही मायादेखील करते. या मायेमुळेच आपण निर्धास्त असतो. ही माया आश्वासक आहे. हवीहवीशी आहे. पण याच मायेची आसक्ती केली, अतिरेक केला, तर मात्र ती आपल्याला जागवते. जोजवून शांत करणारी हीच माया मग आपल्याला जागवते, अशांत, अस्वस्थ करते. अनिश्चितीतता निर्माण करते. मायेच्या आसक्तीने हव्यास वाढत जातो आणि त्याची परिणती टेंशन निर्माण होण्यात होते. भविष्यात काही गोष्टी घडतील, या भीतीनेच टेंशन वाढत जातं. हे सारं आसक्तीमुळेच घडतं. म्हणूनच आसक्ती सोडून मायेच्या आकर्षणाचा आस्वाद घेतला, तर समाधान लाभतं.

पण त्यासाठी निष्क्रिय होण्याची गरज नाही. मरगळलेला समाज 'अध्यात्म-विज्ञाना'ला अभिप्रेत नाही. माणसाने ध्येयासक्त असायलाच हवं. ध्येय निश्चित करून, ते गाठण्यासाठी धडपडायला हवं. त्यासाठी स्वतःत बदल-विकास घडवायलाच हवा. पण हे सारं करायचं आपला वकूब, पात्रता, क्षमता पाहूनच. आपल्या आवाक्याबाहेरचं ध्येय ठेवलं, तर दमछाक आणि निराशाच पदरी पडेल. म्हणूनच आपल्या कामाचा-व्यवसायाचा-कार्याचा-व्याप एवढाच वाढवा, की त्याचा ताप होणार नाही. ध्येय गाठल्यावर मिळणारं समाधान लाख मोलाचं असतं. ध्येय हे क्षितिजासारखं असतं. पुढे-पुढे जात असतं. म्हणून आपली क्षमता ओळखून ध्येय ठरवा, ते गाठा आणि सामाधानी व्हा. असमाधानी व्यक्तीला मनःशांती कधीच मिळणार नाही. समाधानी होणं हे आपल्या आयुष्याचं ध्येय असायला हवं. म्हणूनच आपलं समाधान कशांनं होणार आहे, याचा प्रत्येकाने विचार करायला हवा.

मायेमुळेच निर्माण होणारी ही गुंतागुंत आहे. म्हणूनच मायेचं स्वरूप आपण जाणून घ्यायला हवं. मायेचं नश्वरत्व समजून घ्यायला हवं. ते गृहीत धरायला हवं. तिची सकारात्मक बाजू आपलीशी करून घ्यायला हवी. तिची नकारात्मक बाजू नाकारायला हवी. हे सारं करताना आपल्या देहाचा, मनाचाही विचार करायला हवा. आपला देह म्हणजे निसर्गाचा चमत्कार आहे. त्याचा निसर्गनियम समजून घ्यायला हवा. निसर्गाचे आपल्यावर अनंत उपकार आहेत, त्यांची जाण आपण ठेवायला हवी. हा देह दुसऱ्यांची संपत्ती आहे. तिचं जतन आपण करायला हवं. आपलं शरीर हे आपल्या मनाचा आज्ञाधारक नोकर आहे. मनाच्या इच्छेप्रमाणे शरीर काम करतं. शरीर मनाविरुद्ध काहीही करू शकत नाही. या मनाचा आपल्या शरीरावर चांगला-वाईट परिणाम होत असतो. म्हणूनच मन समाधानी असेल तर शरीर स्वस्थ, निरामय असतं.

मनाची चांगली अवस्था आपल्याला केवळ आपल्या जिवंतपणीच साथ करते असं नाही तर मृत्यूनंतरही ती साथ करित असते. कारण मनाच्या अवस्थेवरूनच आपल्याला मृत्यूनंतर कुठे स्थान मिळणार हे ठरत असतं. मृत्यूनंतरच्या अवस्थेचा कालावधी अनिश्चित असतो. मृत्यूनंतर आपल्याला वरच्या स्तरावर जाता यायला हवं. वरच्या स्तरांवर आनंद भरलेला असतो. तिथं जायचं, तर आपल्या मनाची आत्ताची अवस्था चांगली असायला हवी. त्यासाठी आपण समाधानी व्हायला शिकायला हवं. म्हणूनच या मायेचं स्वरूप आपण जाणून घेतलं, तरच आपण समाधानी होऊ शकतो. जी व्यक्ती असं करू शकते तीच स्वस्वरूपी झाली असं म्हणता येईल.

प.पू.भाऊंच्या या उद्बोधक, प्रेरणादायी, आश्वासक मार्गदर्शनानंतर पीठाच्या साधकवर्गाने काही नामं सादर केली. त्यानंतर प.पू.भाऊंनीही नामं आणि स्वामी व्हरायटीनी उपस्थित साधकांना मंत्रमुग्ध आणि तृप्त केलं. कार्यक्रमाची सांगता प.पू.भाऊंनी स्वहस्ते साधकांना प्रसाद देऊन केली.